

Elhagyott műhely

A világ változásával –sokan fejlődésnek mondják- lassan eltűntek azok az ódon, különleges hangulatú kis műhelyek, melyekben pár évtizede még szemüveges, öreg mesterek dolgoztak. Visszavonulásuk után vagy karszékben merengtek a múlt időkön, vagy már sírba vitték tudásukat. Szakmai titkaikat ugyan miért adták volna tovább- nem akartak az unokáknak egy életre szóló nyomort- amúgy meg tudásuk anakronizmus, a társadalom szemében értéktelen kacat lett. Nehéz sorrendet megállapítani, talán elsőként a **régi órásműhelyek** zártak be. Pedig milyen érdekes volt belépni az ilyen helyiségekbe! Rill Imre órásműhelyének a Krisztinában már az üveg cégtáblája is unikális volt, az egykori üvegfestő 3 D-s, tükröző, talpas, ezüstsínű betűivel. Hányszor kellett magyaráznom anyámnak, hogy azért nyúlok a vékony üveglaphoz, mert a betűk mögöttes arasznyi vastagok, csak varázslat történt! A műhelyben a falon öreg ingaórák ketyegtek, a pult tele volt díszes, kékített acél mutatókkal, tűzizománc számlapokkal, fogaskerekekkel, faragott fa ornamentikákkal, csillogó ezüst zsebórákkal. Gyerekként, a déli harangszó előtt ácsorogtam a műhely nagy rézkilincses bejáratánál, hogy halljam a bim-bammos órákat, nézzem a kiugró, és éneklő kakukkmadarat, vagy rácsodálkozzak az igaórák lefutó súlyától felhangzó érces hangra. Én még emlékszem, a Fény utcai piac mögötti **rádiójavító**ra, aki félhomályos műhelyében bújtatta a rádiókészülékeket. Mikor beléptem egy öreg alkatrészt, éppen rám pillantott a levett hátlapú gép mögül. A rádiócsövek piros fűtőszálait vizsgálta, vajon mindegyik izzik-e? Ma már tudom, az akkor falra vetülő beteg, villódzó kékes fényre emlékezve, hogy akkor a végerősítő-rádiócső „órája” érkezett el. Feladta az egészségét aláásó küzdést, melyben neki mindig „tervszerű visszavonulást” kellett hazudnia, miközben maga is, meg majd mindenki tudta már, hogy itt a vég. Számára mindebből csak annyi jutott, hogy gazdája már Budapest helyett egyre többször Londont hallgatta. Igaz, akkor nem kellett erőlködni, hiszen ilyenkor a rádió szája –a hangszóró- csak suttogott, ami maga is mutatta a betegség előrehaladtát. Ma is az orromban van az a sajátos illat, amit az öreg szakik Amperillatnak neveznek, s egy csipetnyi doh-szagból, az égett szobapor sajátos nagymama-illatából meg a túlhevült bakelit-szigetelők égett papírszagából tevődött össze.

Az Olasz-fasor végén, ahol az 56-os villanyosvasút beért a térre, sínjeitől pár méterre dolgozott egy **műbútor-asztalos**. Műhelyébe lépve a trópusi fák fűszeres illata fogadott, ha éppen nem főzött enyvet- mert az mindent elnyomott. Az asztalos szorítók csodálatos intarziákat nyomtak le (ugyan, hol van ma már intarziatore?), a bútorokról gorgó- és oroszlánfejek tekintettek vissza... és vég nélkül sorolhatnám gyerekkorom apró pincéit a **játékautójavító**t a Kapás utcában, ugyanitt az **esztergályost**-ma is fülemben van, ahogy a padját indította, és a motor olyan hangot adott, mint a régi sárga fogaskerekű, ahogy a hegyre kezdett kapaszkodni- vagy említhetném a Varga-féle **lakatosműhelyt**, ahol anyám ingyen szokta megszegecseltetni a kilukadt zománccslábast, vagy az író- és **számológépműszerészt**, kis olajzóját, csavarhúzóit tartalmazó orvosi táskájával...

Mégis, az egyhangú felsorolás helyett hadd emlékezzek önző módon a **saját műhelyemre**, melyre vágyakozva oly sokszor gondoltam vissza Afrika kies útjain haladva, a műhelyben restaurált háborús motorkerékpárt vezetve, ha éppen üzemzavar adódott. Ez a műhely azok közé tartozott, ahonnan indult (a Hattyú utcából) a Ganz-gyár, berendezése hasonlított Csonka pályakezdésének műhelyére, de említhetném Puskás Tivadar nevét-még sok ezret. Tehát foglalkozott fa- fém- és elektromos munkákkal. Kicsiny, dohos pincehelyiségekről beszélek, esztergapadokkal, polírozógépekkel, villamos mérőműszerekkel, de apró fémöntések is elvégezhetők voltak itt. Kérdezheti azonban az olvasó, hogy milyen nagy eseményről akarok beszélni, midőn a dolgos hétköznapiak, a sokszor egyhangú munkafolyamatok töltötték ki egy műhely életét. Ráadásul egy közönséges lakóház alagsoráról fecsegnék, ahol bizony őszintén meg kell mondanom, sokszor volt nézeteltérésem nemcsak a **házmesterrel**, de a **kommunista idők kíváncsi házbizalmijával** (van még valahol egyáltalában klasszikus házmester-aki a közeledő nem kívánt lakóknak úgy tudja kifejezni érzelmeit kulcsaival, takarítóeszközeivel, hogy

abból mindenki ért?). Márpedig egy műhely életében minden – a hatalommal kapcsolatban álló személy – meghatározó volt, hiszen a „maszek”, a hatalom fókuszában álló személyt jelentette-amit jelentettek: hogy mit csinált, mit mondott, hogyan adózott? A proletár többség hön vágyott szabad embere mégsem lehetett szabad teljesen. Nos, megnyugtatom az olvasót, nem az apró civódásokról akarok írni, bár írógépem (de jó lenne!) tollára kíváncznék pár nagyon izgalmas eset: például, mikor megjelent az éjszaka közepén „Csaszi” (az illetékesek tán még tudják kiről van szó, az illetékteleneknek meg elég közölni, hogy politikai beosztása is volt), s a műhelyben éppen egy rádióadó kísérleti hangolása folyt. Talán nem kell kifejtennem, hogy ez mit jelentett, még akkor is, ha a kihallgató tisztnek azt vallottam volna, hogy ki akartam hirdetni a világnak, hogy leraktuk a szocializmus alapjait... De voltak cifrább esetek is, melyek már kortörténeti emlékek. Itt **restauráltam a Hadtörténeti Múzeumnak a világháború egyik méltán legendás úszó felderítőautóját: egy VW Schwimmwagent**. Éppen elkészültekor Budapesten rendeztek márkatalálkozót, melyről a megnyitó előtt húsz perccel értesültem. A gép már elkészült, ott állt a Pasaréti út 113 számú ház előtt, teljes egykori pompájában, terepszínű festéssel a „Viking” hadosztály jelzetével, és... rendszámával. Azonnal belepattantam, majd szerencsésen odaértem a találkozóra, ahol nagy sikert arattam. Ámde visszafelé baj történt! Az (egykori) Moszkva térre kanyarodtam be, mikor egy járőrőr észrevett. A megdöbbenéstől lebéult, hiszen lepusztult Trabantokat, félszemű Wartburgokat várt zsákmányként. Ahogy elszáguldottam előtte, még láttam, ahogy kerek szemmel, leeső állal pillant az MG 34-es gépfegyverre. Ámde vadászösztöne hamar visszatért, Volgáját már indította is. Akkoriban nem volt ilyen forgalom, mint ma, hamar utolért volna. Én viszont hatalmas svejfolással Pasarét helyett, a vár felé vettem az irányt, ahol a keskeny utcán nem tudott előzni. Sok évtizeddel ezelőtt még senki nem sejtette, hogy valaha a Bécsi kapu előtt sorompó lesz – minek is lett volna! Szinte még ma is hallom, ahogy a kapuív alatt átszáguldottam, s a mives téglái visszaverte a teljes gázon üvöltő motor hangját. A gép biztos emlékezett még háborús kalandjaira, s tudta, ha így vezetik, akkor az élet-vagy halál. Hogy is mondták akkoriban tengeralattjárós nyelven? „Ausserdem Kraft”! – szabad ótvarász nyelvre fordítva: mindent bele! A géppel hatalmas porfelhőt verve bevágtattam a múzeum ajtaján-ahonnét éppen lépdelt kifelé valami piros paszományos tiszt. Mint az előbb a rendőrünk, most ő hőkölt vissza. Vélhetően a könyvtárból jött, hiszen hóna alatt mappákat és köteteket szorongatott. Én be-ő ki-rendőrautó be... ment volna, de katonai területre nem léphetett -ezt a szocializmusban a hierarchia tiltotta. Az üldöző kiugrott, hogy utánam vesse magát-de jelentéstételre szólították fel! Hát így menekültem meg! Ebben a kis műhelyben sok száz restaurálás készült az Elektrotechnikai Múzeumtól a Ganz Múzeumig. Mégis, én most egy **nagy port felvert esetről akarok írni**, melyre már bizony kevesen emlékeznek. Nem véletlenül említettem az előbb a Hadtörténeti Múzeumot-ez az eset is oda köthető! A hatalomváltás zavaros idejében (ki tudta, hogy a szovjet csapatok mikor jönnek vissza harmadszor is felszabadítani!) még a lendület életben tartotta műhelyemet. A múzeumok pénzei ugyan drasztikusan csökkentek, az anyagok árnövekedése messze meghaladta az átlag-inflációt, az adózási szabályok lehetetlenné tették a tisztességes munkát, de a naiv többség illúziókkal volt tele, s kitartott. Én is. Azonban a műhelynél rendőrkordon fogadott, s rögtön egy újságíró (Csarnai Edit) félrerántott. Mi is történt?? Előző nap megcsörrent asztalomon a ma már muzeálisnak tekinthető-de még mindig működő- aczélfázis, bronz-hallgatóvillás telefonom. A vonal túlsó végén Máté Gábor múzeológus-ezredes izgatott hangon közölte: nem tudni mit hoz a holnap, a Múzeumnak van még némi pénze, amit azonnal el kell költeni. A legjobb lesz, ha az ágyukat restaurálom. Azonnal behajigáltam a vontatóautóba a csörlőket, emelőket, pallókat, bakokat, s már mentem is a legnagyobb ágyúért. A műhelyig tartó kb. két kilométeres utat sikerült fél nap alatt, késő estére megtenni az irtózatossúllyal, de már olyan késő lett, hogy a Pasaréti úton hagytam a vontatón az ágyút. A botrányt nemcsak az ágyú jelenléte okozta, hanem csövének iránya is- mely a Ludovika területéből lekanyarított katonai lakótelep felé irányult. Ez a lakótelep sokaknak nem tetszett-de legfőképp az ott ingyen dolgozó kiskatonáknak. Amikor egy tisztázatlan ügy politikai botránná válik, akkor ott az indulatok elszabadulnak. Ez történt az én munkámmal is, melyre mosolyogva gondolok ma már vissza.

Befejezésül azonban még egy műhely történetéről hadd emlékezzek meg: ez pedig a Margit körút és a Rómer Flóris út sarkán álló egykori **Paszku-féle biciklis-műhely**. Ehhez a műhelyhez is fűz gyerekkori emlék, hiszen régi lakásunkhoz közel feküdt. Ha sötétedés után mentünk bevásárolni a szülőkkel, minduntalan elrángattam anyámat a sarok felé, ahol szerencsés esetben pompás görögtüzet láthattam. Anyám ellenkezett, hiszen ott kanyarodtak a kapitánysághoz a rendőrautók, ami akkoriban a tisztességes állampolgárnak nem volt kedves látvány. Ezzel szemben alkalomadtán a „bringás” kijött műhelye elé, s ott végezte a sziporkázó kalapácsvetés mutatványát a sallerral. Hogy milyen kalapácsvetést?, ezt meg kell magyaráznom a fiatal olvasónak, aki nem tudja mi a „SALLER”! Saller-azaz gummiragasztó. Így, két mm-el írták a dobozán. A defekt helyét a saller sokkal hatékonyabban vulkanizálta, semmint a mai oldószeres ragasztók- csakhogy a művelet jó képességeket és gyakorlatot igényelt. A kiszúrt gummi tetejére szorították az odavaló foltot, majd a sallert meggyújtották. A phosphortöltet beindította a reakciót, s a saller a szorítóval vakító lánggal égni kezdett. Azonban, ha nem pörgették a belső gummit, ezáltal friss levegővel ellátva, akkor a mutatvány nem sikerült: vagy elégett a gummi, vagy nem ragadt meg. Márpedig ezzel a gyerek mit se törődött: számára a méteres átmérőn forgó szikrákat okádó kékes fénnel világító tűzkarika volt a lényeg. A gyerekkoromban itt dolgozó bringás nemcsak azért szerzett hírnevet, mert fél karját elvesztette sem adta fel munkáját, de, műhelyében különleges gépekre is vágyszerelt a Ratko korosztály proletár gyerekhada. Itt láttam először dobfekes biciklit, meg rugózott kerekű gépet. Mégis legnagyobb vággyal egy Wanderer, váltós kerékpár töltött el. Ennél nem bowdenek mentek a fékekhez és a sebességváltóhoz—mint mai silány utódaiknál, hanem mives, robosztus rudazatok! Valódi bőr ülésének kényelmét négy rugó biztosította. Krómozott Bosch lámpáját lehetett országúti és városi fényre is állítani. Váltója sem a mai hitvány „láncmasszírozós”(azaz olcsó,hatékony,könnyű-de nem strapabíró)”fogyasztói”termék, hanem olajban úszó un. pedálváltóként készült- mint a motorkerékpároknál. S miért áradozok ennyit pont erről a bicikliről? Mert fél évszázad múltával sikerült vennem egy roncsot ebből az 1941-es évjáratú modellből, melyet restauráltam, és éveken át jártam vele Afrika, Ázsia, Amerika útjait. Ma múzeumom büszkesége e gép, sok száz fénykép kíséretében. Ha az esti ezüstös, sziporkázó fénykörív nem irányította volna figyelmemet a bringák felé, soha nem tudtam volna meg, hogy ilyen csoda létezik!

Midőn ma elmegyek a szép park előtt, elszorul a szívem, ahogy a többi elhagyott műhelyre visszagondolva is ugyanezt érzem. E műhelyek nekem emberéletem, kultúrát, mesét és a szorgalmas munkás életbe való hitet jelentették. Kár, hogy már nincsenek.